

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj Monitoring Izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. *Pretnje i pritisci*

1.1. Redakcija dnevnog lista „Politika“ osudila je, u tekstu objavljenom 11. januara, pretnje svom dopisniku i dopisniku „Sportskog žurnala“ iz Niša, takođe *Politikinog* izdanja, Tomislavu Todoroviću. Todorović je, kako se navodi, još sredinom decembra primio više pretećih poruka. Slučaj je prijavljen policiji koja je identifikovala osumnjičenog, za koga se pretpostavlja da je funkcioner Fudbalskog kluba „Radnički“ iz Niša. Novinarska udruženja zatražila su od niškog Osnovnog javnog tužilaštva da u najkraćem roku okonča postupak protiv osumnjičenog. Portparol Republičkog javnog tužilaštva, Tomo Zorić, potvrdio je da je Osnovno tužilaštvo u Nišu podnelo predlog za sprovođenje istražnih radnji zbog sumnje da je izvršeno krivično delo ugrožavanja sigurnosti. Društvo novinara Niša, u saopštenju koje prenosi Tanjug, pozvalo je i Fudbalski klub „Radnički“ da se oglasi povodom ovog slučaja.

Tomislav Todorović je jedan u nizu sportskih novinara koji su zbog svog rada izloženi pretnjama i pritisku. Ovo govori ne samo o poštovanju prava na slobodu izražavanja u Srbiji, već i šire, o stanju u srpskom sportu. Ono što je nesporno, jeste da je u skladu sa odredbama važećeg Zakona o javnom informisanju, informisanje slobodno i u interesu javnosti, te da se u javnim glasilima slobodno objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna. Niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Krivični zakonik delo za koje je u konkretnom slučaju podnet predlog za sprovođenje istražnih radnji, definiše kao pretnju napadom na život ili telo nekog lica, ili nekog njemu bliskog lica, kojom se tom licu ugrožava sigurnost. Za ovo delo zaprećena je kazna zatvorom do tri godine, a ako je pretnja učinjena prema više lica ili ako je izazvala uznemirenost građana ili druge teške posledice, od tri meseca do pet godina. U slučaju ugrožavanja sigurnosti novinara, ili kako zakon kaže, lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a u vezi sa poslovima koje obavlja, zaprećena je kazna od jedne do osam godina zatvora. U praksi se, međutim, po pravilu izriču kazne koje su na granici zakonskog minimuma, ili čak i ispod njega. Novinarska i medijska

udruženja često su isticala da je ovakva blaga kaznena politika razlog što se napadači ne ustručavaju da prete javno, niti na način na koji je lako da budu otkriveni, kao što je to bilo u ovom slučaju. Ono što može da raduje je činjenica da tužilaštva ne odustaju od gonjenja za ovakve slučajeve, što daje priliku sudovima da preispitaju kaznenu politiku. U prethodnom periodu bilo je nekoliko slučajeva u kojima su drugostepeni sudovi preinačavali odluke nižih sudova kojima su kazne bile izrečene ispod zakonskog minimuma ili na samoj njegovoj granici. Tako je krajem prošle godine Apelacioni sud u Beogradu povećao za po sedam meseci kazne zatvora Milošu Mladenoviću i Danilu Žuži i pravosnažno ih osudio na po godinu dana zatvora zbog napada na novinara nedeljnika „Vreme“, Teofila Pančića. Gotovo istovremeno, Apelacioni sud u Beogradu udvostručio je kaznu u još jednom slučaju napada na novinara, a koji se ticao nanošenja teških telesnih povreda Vladimiru Mitriću, dopisniku „Novosti“ iz Loznice. Ukoliko i kada dođe do suđenja u postupku koji se tiče poslednjih pretnji Tomislavu Todoroviću, biće interesantno videti u kojoj meri su nedavne odluke Apelacionog suda uticale na niže sudove.

1.2. Ekipa TV „Studio B“, u kojoj su bili novinar i dvojica snimatelja, napadnuta je 22. februara u centru Beograda, a napadač, osumnjičen za nasilničko ponašanje, priveden je i određeno mu je zadržavanje u policiji. Napadnuta ekipa snimala je uobičajeni prilog o funkcionisanju gradskog prevoza. S terase zgrade u neposrednoj blizini napadač je bez povoda vređao ekipu i uputio više pretnji, poručivši ekipi „Studija B“, između ostalog, da „živi odatle nećete otići“, da bi na kraju izašao na ulicu i fizički nasrnuo na asistenta snimatelja, koga je udario rukom u glavu i nogom u stomak. Policija je ubrzo stigla na lice mesta i privela napadača. Mediji su preneli da je napadač policiji tvrdio da je bio isprovociran time što, kako je rekao, „ljudi u Srbiji žive teško, a oni snimaju kojekakve reklame“. Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu zatražilo je od suda da pokrene istragu i odredi pritvor napadaču, Dejanu Žitiću, koji je pretio, vređao, a potom i fizički nasrnuo na novinarsku ekipu Televizije „Studio B“. Tomo Zorić, portparol Republičkog javnog tužilaštva, kaže da Tužilaštvo tereti Žitića da je izvršio krivično delo ugrožavanja sigurnosti u sticaju, sa krivičnim delom nasilničkog ponašanja.

U skladu sa odredbama važećeg Zakona o javnom informisanju, informisanje je slobodno i u interesu javnosti i niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, a posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilu i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju napad na ekipu TV „Studija B“ svedoči o meri u kojoj su novinari u svom radu izloženi opasnosti i kada su angažovani na, na prvi pogled, svakodnevnim temama koje se tiču redovnog funkcionisanja javnih službi u gradovima. Pored ugrožavanja sigurnosti, za koje je, kako je gore navedeno, u slučaju ugrožavanja sigurnosti novinara, u vezi sa novinarskim poslovima,

zaprećena kazna od jedne do osam godina zatvora, u ovom slučaju tužilaštvo je zatražilo sprovođenje istrage i za nasilničko ponašanje. Po Krivičnom zakoniku, pod nasilničkim ponašanjem podrazumeva se značajnije ugrožavanje spokojstva građana ili teže remećenje javnog reda i mira, grubim vređanjem ili zlostavljanjem drugog, vršenjem nasilja prema drugom, izazivanjem tuče ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem. Za kvalifikovani oblik nasilničkog ponašanja, kada je nekome nanesena laka telesna povreda ili je došlo do teškog ponižavanja građana, propisana je kazna od šest meseci do pet godina zatvora. Tužilaštvo je u ovom slučaju najavilo da će tražiti da se izreknu maksimalne zatvorske kazne u okviru onih koje su propisane zakonom.

2. Sudski postupci

2.1. Pred Višim sudom u Novom Sadu, početkom januara održano je ročište u predmetu po tužbi novinara nekadašnje TV „Apolo“ (sada „Novosadske televizije“) Vladimira Ješića protiv predsednika Nove Srbije, Velimira Ilića. Parnica se odnosi na incident sa snimanja Ješićevog intervjua sa Ilićem iz 2003. godine. Mediji su tada preneli Ješićevu izjavu da ga je Ilić na snimanju intervjua šutnuo u koleno, opsovao i vređao, nakon čega je snimanje prekinuto. „Kada sam mu postavio pitanje o fabrici duvana u Čačku i njenoj izgradnji, a i o vezama njegovog brata, tačnije, ja sam samo pomenuo ime njegovog brata, Strahinje Ilića, koga vezuju za celu priču, on je u tom momentu veoma žestoko reagovao, ustao je sa svoje stolice i šutnuo me je u desno koleno, o čemu postoji i video zapis i naravno, uz pretnje i psovke je nastavio svoju tiradu“, rekao je Ješić. Ilić je, međutim, tvrdio da nije šutnuo Ješića, već da je izneviran pominjanjem članova svoje porodice šutnuo fasciklu iz koje je Ješić čitao pitanja. Ovom prilikom Ilić je u sudnici tvrdio da je žrtva „nameštaljke“ iza koje stoji Vladimir Popović Beba, tadašnji šef Biroa za informisanje Vlade Republike Srbije. Ilić tvrdi da je Popović imao cilj da ga kompromituje pred predsedničke izbore, na kojima je trebalo da bude kandidat. On tvrdi da je Ješić napravio pauzu u snimanju i tražio da se ukloni stočić, koji se nalazio između njih dvojice, a da je nakon što je snimanje nastavljeno, krenuo da ga dodiruje svojom nogom između nogu. Ilić tvrdi da je tada skočio i šutnuo mu fasciklu, ali da ga nije udario. Lider Nove Srbije tražio je da se kao svedoci saslušaju i dvojica pripadnika vojnog obezbeđenja koje mu je tada bilo dodeljeno, i za koje je tvrdio da su bili u prostoriji u kojoj je intervju sniman u vreme spornog događaja. Posle Ilića, saslušan je kameraman Slaviša Malić, koji je ispričao da se tokom intervjua, iza leđa novinara Ješića sve vreme nalazila saradnica lidera stranke, koja mu je grimasama davala znakove, i koja je svojim povicima i podignutim rukama prekinula snimanje. „Velimir Ilić je tada ustao i jasno sam video i čuo kako je udario u koleno Vladimira. Ilić je potom pošao kod našeg drugog kamermana, od koga je zahtevao da mu preda snimljeni materijal, a onda je uhvatio mene za ruku, tražeći takođe kasetu. Vladimir mu je u tom trenutku dao neku drugu praznu kasetu i zavarao ga“, izjavio je

Malić. Mesec dana kasnije, početkom februara, u ovom predmetu održano je još jedno ročište, na kome se Ilić i njegov advokat nisu pojavili, pravdajući nedolazak snegom, ali koje je ipak održano i na kome je saslušan još jedan svedok, član televizijske ekipe Goran Trajkovski. Trajkovski je, kao i Malić, izjavio da je intervju tekao normalno do trenutka kada je Ješić postavio pitanje o srodstvu sa Strahinjom Ilićem. „U tom trenutku je žena koja je bila u prostoriji, verovatno iz stranačke administracije, tražila da se prekine snimanje, a Velimir Ilić je uz psovke i pogrdne reči ustao i nogom udario Ješića. Zatim je nastavio da psuje i preti i pokušao je da uzme traku iz kamere“, izjavio je. O samom udarcu koji je Ilić zadao Vladimiru Ješiću, Trajkovski je rekao da je po zamahu pomislio da će Ilić Ješića udariti u glavu, ali da ga je ipak pogodio u koleno, nakon čega mu je noga proletela naviše do visine Ješićeve glave, udarivši usput i fasciklu koju je Ješić držao u rukama. Sud je zakazao naredno ročište na kome će saslušati veštaka neuropsihijatra. Vladimir Ješić tvrdi da ovaj slučaj govori o tome da u Srbiji postoje dvostruki standardi za političare i za obične građane, te podsetio da je nasilnik koji je lidera Nove Srbije, Ilića, napao na ulici u Beogradu odmah uhapšen i vrlo brzo osuđen na dve godine zatvora, dok on svoju pravdu čeka već gotovo devet godina.

Ono što ovaj slučaj čini posebno interesantnim, jeste da se ovde kao tuženi u predmetu koji se tiče fizičkog napada na novinara pojavljuje aktivni političar, koji je nakon tog incidenta bio i ministar u Vladi Srbije, a potom i poslanik u Narodnoj Skupštini. Konkretno postupak je parnični i vodi se za naknadu štete. Krivični postupak protiv Velimira Ilića nikada nije vođen, jer se on pozvao na poslanički imunitet, a Skupština Srbije je bila protiv toga da mu bude oduzet. Druga interesantna okolnost, koju mediji o prethodnom toku ovog postupka prenose, a koja je ostala nerazjašnjena, jeste da je svojevremeno u ovom predmetu već bila doneta presuda u korist Ješića, te da je Ilićeva žalba na tu presudu usvojena, iako je uložena sa kašnjenjem od čak tri godine. Pravno, ovo je jedino bilo moguće ukoliko prvobitna presuda Iliću tri godine nije bila ni uručena, budući da rokovi za žalbu teku od trenutka uručjenja presude, a ne od momenta njenog donošenja. Međutim, okolnost da presuda tri godine nije bila uručena, potpuno je neshvatljiva, imajući u vidu funkcije koje je Ilić u međuvremenu obavljao, kao i činjenicu da se radi o ličnosti koja je sve vreme prisutna u javnosti i o čijem prebivalištu, ili u krajnoj liniji i adresi radnog mesta na kome je presuda mogla biti uručena, su podaci sudu morali biti poznati. Dok sve okolnosti vezane za momenat u kome je presuda zapravo uručena ne budu i javno razjašnjene, a odgovorni za činjenicu da je ona tri godine stajala u fioci, ili da je možda i uručena, a da dokazi o tome nisu sačuvani ili ne postoje, kažnjeni, ostaće gorak ukus o tome da su političari u sudskim postupcima koji se protiv njih vode povodom napada na novinare posebno zaštićeni, odnosno da pravni sistem u Srbiji, u odnosu na njih, realno ne funkcioniše u meri koja bi novinarima mogla da obezbedi ikakvu zaštitu.

2.2. Apelacioni sud u Beogradu preinačio je kaznu Milanu Savatoviću i Stefanu Milićeviću, osuđenima za učestvovanje u grupi koja je napala snimatelja B92, Boška Brankovića, saopšteno je iz tog suda 2. februara. Sud je uvažio žalbu Prvog osnovnog tužilaštva i Savatovića osudio na godinu dana, a Milićevića na šest meseci zatvora. Prvostepenom presudom Savatović je bio osuđen na 10 meseci kućnog zatvora, a Milićević na šest meseci uslovno na tri godine. Za Savatovića je inače utvrđeno da je Brankoviću šutnuo nogom kameru i desno rame, dok su Milićević i Nikola Lazić, kome je potvrđena kazna od četiri meseca zatvora uslovno na tri godine, bili u grupi koja je nastavila da šutira Brankovića nakon što je pao. Branković je napadnut i teško povređen 24. jula 2008. godine, tokom izveštavanja sa protesta organizovanih u Beogradu povodom hapšenja Radovana Karadžića. Tom prilikom zadobio je prelom kolena.

Delo za koje su napadači na Brankovića sada i pravnosnažno osuđeni, Krivični zakonik definiše kao učestvovanje u grupi ljudi koja zajedničkim delovanjem liši života neko lice ili mu nanese tešku telesnu povredu. Kazna koja je Zakonikom predviđena za samo učestvovanje u ovakvoj grupi je zatvor od tri meseca do pet godina, dok se kolovođa grupe koja izvrši takvo delo kažnjava zatvorom od jedne do osam godina. Po nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, prvostepeni sud je u odnosu na Milana Savatovića i Stefana Milićevića dao preveliki značaj olakšavajućim okolnostima, dok nije dao adekvatan značaj težini izvršenog krivičnog dela i stepenu krivice okrivljenih kao učinilaca, kao i jačini ugrožavanja i povrede zaštićenog dobra, odnosno ispoljene brutalnosti i bezobzirnosti prilikom učestvovanja u grupi koja je, ničim izazvana, nanela Bošku Brankoviću teške telesne povrede, te pobudama iz kojih je delo učinjeno. I za ovu presudu Apelacionog suda u Beogradu, možemo reći da predstavlja nastavak prakse tog suda koja se uočava od kraja prošle godine, slično presudama u već pomenutim predmetima protiv Miloša Mladenovića i Danila Žuže, napadača na novinara nedeljnika „Vreme“, Teofila Pančića, te Ljubinka Todorovića, napadača na Vladimira Mitrića, dopisnika „Novosti“ iz Loznice. Interesantno je, međutim, da je i nova presuda izrečena Savatoviću, ako ga je sud tretirao kao kolovođu napada na Boška Brankovića, zapravo na zakonskom minimumu, što zapravo svedoči da se, koliko god se stiče utisak da se radi o ozbiljnoj promeni kaznene politike, ona realno ipak jeste minimalna. Kao i u prethodno pomenutom slučaju suđenja Velimiru Iliću zbog napada na Vladimira Ješića, i napad na Boška Brankovića bio je snimljen kamerom, prikazan na svim medijima. Zbog brutalnosti kojom je Savatić ničim izazvan šutnuo Brankovića, imao je veliki odjek u javnosti i izazvao brojne osude. Osnovano se može postaviti pitanje kako bi napadači prošli na sudu da snimka nije bilo i da pažnja javnosti nije bila u toj meri usmerena na ovaj konkretni napad.